پاڻيءَ جي تڪرار جي منصفاڻي نبيري لاءِ غيرجانبدار بين الاقوامي ٽربيونل جي ضرورت

رسول بخش پليجو

سازش سان هٿراڌي پيدا ڪيل هند پاڪ پاڻي تڪرار جي نبيري لاءِ عالمي بينڪ جي سهاري هيٺ مارچ 1952ع ۾ ڳالهيون ٻولهيون شروع ڪيون ويون. جنهن ۾ ٻهريان ئي سنڌ سميت سڀني صوبن جا نمائندا شريڪ ٿيا. سنڌ جي نمائندي مسٽر ايم ـ ايس قريشي (سابق وي ـ سي سنڌ يونيورسٽي) سنڌ سرڪار کي رپورٽ ڪري ڏانهن ڏني ته واشنگٽن ۾ پاڻيءَ جون ڳالهيون هندستان ۽ پاڪستان وچ ۾ ڳالهين بدران پنجاب ۽ سنڌ جي وچ ۾ جهيڙو بڻجي ويون آهن. پنجاب جي چيف انجنيئر مسٽر حميد بهاولپور جي نمائندي کي سنڌو نديءَ مان بهاولپور رياست لاءِ پاڻي ڏيڻ جي رشوت آڇي، ڪيس سنڌو مان پنجاب لاءِ لنڪ ڪئنال کڻڻ جو حمايتي بڻائڻ جي ڪوشش ڪئي. هن عالمي بينڪ اڳيان پيش ڪيل پاڪستان واري تجويز ۾ ڪوڙا انگ اکر ڏيئي اهو بيان شامل ڪرايو ته سنڌوءَ جي نون بئراجن کي نه رڳو اپريل مئي ۾ پاڻي ملي ويندو پر ان مان پنجاب اندر وڌيڪ بئراج ۽ واهه کوٽائڻ لاءِ پاڻي بچي ويندو. هن سنڌ سرڪار کي ٻڌايو ته مسٽر حميد پاڪستان جي پاڻيءَ کي پنهنجي ذاتي ملڪيت سمجهي ٿو، جيڪو پاڻي سنڌ کي تاريخي طرح الاٽ ٿيو آهي، تنهن کي سندس سيڪريٽري مسٽر خليل الرحمان اجايو زيان سڏي ٿو ۽ چوي ٿو ته نيٺ سنڌ کي ان پاڻيءَ تان هٿ کڻڻو پوندو. (ابرار قاضي، ”ڪالاباغ ڊيم“ ص:29)

”سندس سيڪريٽري مسٽر خليل الرحمان ۽ پاڻ چون ٿا ته هيءَ حڪومت بيڪار آهي. اها ڪوبه فيصلو نه ڪندي. بهتر ائين آهي ته فيصلو واشنگٽن ۾ ٿئي. (ساڳيو ڪتاب ـ ص:30) تان جو 15 آڪٽوبر 1955ع تي سنڌ ۽ ٻين صوبن جو وجود ختم ڪري ون يونٽ مڙهيو ويو ۽ ان جو ناجائز فائدو وٺي پنجاب ڪانسواءِ ٻين سڀني صوبن جي ميمبرن کي پاڪستان پاران عالمي بينڪ سان پاڻيءَ جون ڳالهيون هلائيندڙ وفد مان تڙي ڪڍيو ويو ۽ ست ئي ميمبر پنجابي مقرر ڪيا ويا. يعني معين الدين (اهو ساڳيو مٿي ذڪر ڪيل مسٽر حميد الدين) چيف انجنيئر پنجاب، خليل الرحمان، ايس ڪرماني، ايس آر محبوب، اي ڪي ايم نياز ۽ الطاف حسين (ساڳيو ڪتاب ـ ص:32)

هاڻ پنجاب سرڪار عملي طرح پاڪستان جي سمورن پاڻين ۽ سنڌ ـ سرحد جي وارث ۽ والي بنجي ويهي رهي ۽ ڳالهيون عملي طرح پاڪستان ۽ دنيا جي ملڪن جي وچ ۾ نه پر پنجاب سرڪار ۽ دنيا جي ملڪن جي وچ ۾ هليون. (1) ٿورن ڏينهن کان پوءِ مارشل لا مڙهائي مرڪز مان سنڌي وزير به ڪڍي ڇڏيا ويا. (2) پاڪستان جو نمائندو آمر جنرل ايوب خان ٿي وينو، جنهن کي سنڌ سان ڪوبه واسطو نه هو ۽ عملي طرح پنجاب صوبي جي نمائندگي جي ڊيوٽي پئي ڏنائين. (3) سندس صلاحڪار سڀ جا سڀ پنجابي هئا، جيڪي مٿس حڪم هلائيندا هئا. انهن پنجابي صلاحڪارن ايوب خان کي نڪ ۾ نوڙي وجهي ڪيس پنجاب جي پاڪستان دشمن مفادن لاءِ ايجنٽ طور ڪتب آٽي، ننڍين مغربي صوبن خاص ڪري سنڌ کي تباهه ۽ برباد ڪرڻ لاءِ هڪڙو شاهي منصوبو ايوب خان کان منظور ڪرائي ورتو. (4) ان ظالماڻي سنڌ دشمن منصوبي ۾ (الف) پنجاب جي طرفان هٿ سان وڪيل ندين جي ڪري پنجاب ۾ پيدا ٿيل ڪوٽ پاڪستان نهڻ جي ڏينهن بدران گهٽو پوءِ جي حساب سان ڏيکاري ۽ انهن جي ٻوڏن جي زماني ۾ سمنڊ ڏانهن فضول وهي ويندڙ پاڻيءَ کي به پنجاب کي رسيل نقصان ۾ شامل ڪري، پنجاب کي رسيل ڪوٽ ۽ ان لاءِ گهربل پاڻيءَ جو انگ گهٽو چاڙهي (ٽن ڪان ڇئن سالن واري فارمولي مطابق 2.14 ماف ربيع 15 ماف خريف بدران ڪل 12.12 ماف) ان جي پورت لاءِ بندوبست جي گهر ڪئي ويئي. (ب) ناجائز طرح وڪيل ندين مان جيڪو ساليانو پاڻي سنڌ کي ملندڙ هو، ان جو ۽ ان ڪوٽ جي پورت ڪرڻ جو حساب منصوبي ۾ شامل نه ڪيو ويو. (ت) سنڌ جي حقيقي گهرجن ۽ ان لاءِ تاريخي طرح منظور ٿيل پاڻيءَ جو انگ هٽراڏو گهٽائي ڇڏيو ويو. (ث) نديون وڪڻڻ کان اڳ

پنجاب جي پنجند ۽ تريمو واهن کي پاڻي اوپر جي هتراڏو وڪاٽل ندين مان ڪونہ ملندو هو، تنهنڪري انهن واهن جو پاڻي ڪوٽ جي پورت لاءِ گهربل پاڻيءَ ۾ شامل نٿي ٿي سگهيو. پر هنن انهن واهن کي ڪوٽ ۾ آيل واهہ ڏيکاريو. تان جو اڄ اهي پنجاب جا هميشہ پنجابي ندين مان پاڻي ڪٽندڙ واهہ اسلام واهہ سان گڏ هر سال سنڌ جي 33000 ڪيوسڪن جو ڌاڙو هڻي سنڌ کي سُڪائي رڻ پٽ ۾ بدلائي رهيا آهن.

سنڌ خلاف سازش جي ڪٿئي مان هندستان کي بہ ڪيڏو ڊؤ ڪرايو ويو!

هندستان کي سنڌو (طاس/بيسن) واري علائقي ۾ آباديءَ لاءِ زمين ڪل زمين مان 9 سيڪڙو ۽ ان مان واهن تي آباد ٿيندڙ زمين فقط 6 سيڪڙو هئي، پر هندستان سان سازش مطابق ان کي ان سازش سان ناجائز فائدي جي حصي طور سندس 6 سيڪڙو زمين جي لاءِ سنڌو درياهہ جي نظام جو ٽيڻ ڪان بہ وڌيڪ يعني سڄو سارو 20 سيڪڙو پاڻي يعني 33 ملين ايڪڙ فوٽ ڏنا ويا.

”سنڌوءَ جي ٿالهہ جي پاڻيءَ بابت تڪرار بابت ڳالهين ٻولهين، سهولت پيدا ڪرڻ ۽ اولهہ پاڪستان جي مختلف يونٽن (صوبن) جي وچ ۾ صورتحال چٽي ڪرڻ لاءِ آءٌ ان ڳالهہ جي تصديق ٿو ڪريان تہ (صوبن طرفان) مرڪزي سرڪار کي پلي کهڙو بہ مواد مهيا ڪيو وڃي ۽ ڪٿي هندستان سان ناهہ جي ڳالهين ٻولهين ۾ مرڪزي سرڪار کهڙا بہ دليل پيش ڪري، مواد تيار ڪري ۽ موقف اختيار ڪري تہ بہ ان جو ڪنهن بہ يونٽ (صوبي) جي قانوني حقن تي ڪوبہ اثر ڪونہ پوندو. قومي مفاد لاءِ اهو لازمي آهي تہ پاڪستان طرفان جيڪو نقطي نگاهہ پيش ڪيو وڃي، سو نهڪندڙ ۽ هڪ سارو هجي. جي (ائين ڪندي) ڪن يونٽن (صوبن) جي وچ ۾ تڪراري نڪتو پيدا ٿي پيو تہ اهو واجبي ۽ مناسب نموني حل ڪيو ويندو ۽ ضرورت پئي تہ مرڪزي سرڪار ان لاءِ ڪا غير جانبدار ڪميشن مقرر ڪندي.“ (حڪومت پاڪستان جي صنعت ڪاتي جي سيڪريٽري جو 6 نومبر 1954ع تي سيني صوبن ڏانهن لکيل ڊي او ليٽر نمبر سيڪريٽري (انڊ) (54/8735)

1980ع ۾ انوارالحق ڪميشن جي سربراهہ چيف جسٽس مسٽر انوارالحق انهيءَ حقيقت جي هنن لفظن ۾ تائيد ڪئي. ”هندستان سان (پاڻيءَ جي تڪرار جي نبيري جي ڳالهين ۾ پاڪستان طرفان) ڪٿي کهڙو بہ موقف اختيار ڪيو ويو هجي، پر ان جو صوبن جي حقن تي ڪوبہ نقصانڪار اثر نہ پوندو. ان معاملي

بابت مون جيڪو نتيجو ڪڍيو آهي سو اهو آهي. هندستان سان ڳالهين ۾ ماڻهو ڪيئن موقف اختيار ڪري سگهي ٿو.“ (پنجابي جسٽس مسٽر جسٽس انوارالحق جو اپريل 1980ع ۾ پاڻيءَ جي تڪرار بابت سنڌ جو ڪيس ٻڌڻ مهل تبصرو، ڏسو ابرار قاضيءَ جو ڪتاب ”ڪالاباغ ڊيم“ جو ص:73)

”پاڪستان طرفان عالمي بينڪ ۾ قرض ڏيندڙ ڌرين جي اڳيان جيڪو منصوبو پيش ڪيو ويو، سو هندستان ڪان وڌ ۾ وڌ معاوضو وٺڻ ۾ ٻين ڌرين ڪان وڌ ۾ وڌ قرض وٺڻ لاءِ ناهيو ويو هو. (سنڌ ڪيس ص:124)

”اسان کي خاطري ڏني ويئي ته سنڌوءَ جي ٿالهه جي پاڻيءَ بابت صلاحڪار بورڊ (اباب) جي رٿيل منصوبي ۾ جيڪي به ڪم شامل پئي ڪيا ويا، سي رڳو ڌارين کي ٻڌائي انهن ڪان قرض وٺڻ لاءِ هئا . . . . . مغربي پاڪستان وزارت جي 13 نومبر 1955ع تي ٿيل اجلاس ۾ انهن خاطرين کي بار بار ورجايو ويو. ان اجلاس جي ڪاروائيءَ جي ڪاپي نٿي ڏني وڃي. اسان کي هميشه چيو ويو ته تربيلا ڊيم سنڌ جي لاءِ آهي.“ (وهاب شيخ ”سنڌ ڪيس“ جلد پهريون ص:17) عالمي بئنڪ سنڌوءَ تي تربيلا ڊيم مڙهڻ جي خلاف هئي، ”عالمي بئنڪ جي تجويز ۾ ڪوبه تربيلا ڊيم ڪونه هو. ان ۾ تجويز هئي منگلا جي (4.75 ماف) ۽ روهتاس جي (2.1 ماف ڪل 6.85 ماف) (”سنڌو پاڻي ڪميٽيءَ اڳيان سنڌ جو ڪيس جي پيشڪش“ حصو پهريون ص:55)

”عالمي بئنڪ ٽيم جنهن جي اڳواڻي صدر يوجين بلئڪ پئي ڪئي، تنهن اسان کي منگلا ڊيم، کي هيڊ ورڪ ۽ مٿيل ۾ لنڪ ڪئنال آڇيا. انهن جهلم جي ويجهو روهتاس وٽ هڪڙو ڊيم به آڇيو.“ (ايوب خان: ڪتاب ”آقا نه پر دوست“ ص:109) ”. . . . اسان جي ٽيڪنيڪي ماهرن ۽ منتظمن (سڀ پنجابي - ر.ب.پ) سان منهنجو جيڪو ٽڪر ٿيو، تنهن جو ذڪر ڪرڻ گهران ٿو. مون کي محسوس ٿيو ته هو مون ڪان اها گهر ڪري رهيا هئا ته آءٌ کين آسمان تان تارا لاهي ڏيان . . . . هو مون تي حڪم هلائڻ جي ڪوشش ڪري رهيا هئا . . . . ڪي 30 يا 40 ڄڻا اچي لاهور جي گورنمينٽ هائوس ۾ ڪنا ٿيا هئا . . . . “ (ساڳيو مٿيون ڪتاب - ص:109)

”منهنجي ٽيڪنيڪي صلاحڪارن جو اهو مضبوط رايو هو ته جهلم نديءَ تي منگلا ڊيم ڪانسواءِ سنڌو نديءَ تي تربيلا وٽ به ڊيم نهڻ کپي جو سنڌو نديءَ ۾ ضرورت ڪان وڌيڪ پاڻي آهي. ان مان نه رڳو ڪوٽ جي پورت ٿيندي پر وڌيڪ

آبادي ڪرڻ ۽ خاص ڪري سنڌ جي واهن لاءِ پاڻي ملي سگهندو.“ (ساڳيو ڪتاب ـ ص:110)

ايوب خان به صاف لکيو آهي ته تربيلا هند پاڪ جنگ جون ڌمڪيون ڏيئي مڙهيو ويو ۽ اهو پنجاب جي ڪوٽ وارن واهن (پنجند، تريمو ۽ اسلام) کي پيرڻ لاءِ نه نهرايو ويو هو. ”مون کي خبر هئي ته جڏهن عالمي بئنڪ جو صدر اها (سنڌوءَ تي تربيلا ڊيم ناهڻ جي) ڳالهه ٻڌندو ته وجي چت سان لڳندو. هو وجي لڳو به . . . . پر مون ڪيس چيو ته جي اسان کي اج ۽ بک مرڻو آهي ته پوءِ هو چاهين ٿا ته اسين وڙهندي مرون. مون کي چون ٿا ته اسان کي وڙهندي مرڻ جو موقعو ڏي . . . جيستائين اسان کي (پنجاب جي) ڪوٽ پوري ڪرڻ ڪانسواءِ پنهنجي وڏيڪ ضرورتن کي پورو ڪرڻ لاءِ پاڻي نه ملندو ته ملڪ ۾ انتشار ڦهلجي ويندو.“ (ايوب خان: ڪتاب ”آقا نه پر دوست“ ص:109)

ڏاڙيل واهن جو سنڌوءَ جي تربيلا مان ڪنيل پاڻي منگلا مان ڪٽڻو آهي

رڪارڊ ۽ خود پنجاب جي انجنيئرن جا چيپيل بيان شاهد آهن ته خود پنجابي انجنيئرن طرفان سنڌ جي انجنيئرن جي پرپٺ، ون يونٽ ۽ مارشل لا جي ڏنڊن جي زور تي ڪيل غيرقانوني ۽ غيرآئيني پاڻي جي ورهاست موجب به پنجاب جي هٿ سان پيدا ڪيل ڪوٽ جي پورت سان سنڌوءَ تي زبردستي، غيرقانوني ۽ غيرآئيني طور مڙهيل تربيلا ڊيم جو ڪوبه واسطو ڪونه رکيو ويو هو. سنڌوءَ جي پاڻيءَ جي بين الاقوامي ناهه موجب ڪوٽ جي پورت لاءِ گهربل انجنيئري ڪمن جي مڪمل ٿيڻ لاءِ ٽن سالن جو مدو ڏنل هو. انهن ڪمن لاءِ قرض هندستان ۽ بين ملڪن ڏنا هئا ۽ ڪم پاڪستان کي پورا ڪرڻا هئا. مدي اندر ڪم نه ٿيڻ جي حالت ۾ پاڪستان طئي ڪيل ڏنڊ پري ڪم پوري ڪرڻ لاءِ وڌيڪ مهلت وٺي سگهيو ٿي پر پاڪستان مدي اندر ڪم پورو ڪيو ۽ ڏنڊ پري مهلت نه ورتي. ان مان ثابت ٿيو ته ان وقت جيڪي ڪم پاڪستان مڪمل ڪيا، پنجاب جي ڪوٽ لاءِ اهي ئي ڪم ڪرڻا هئا ۽ نه ڪي بيا. بين لفظن ۾ پنجاب جي ڪوٽ لاءِ اهي ئي مقرر ڪيل هئا جيڪي مقرر مدي اندر مڪمل ٿي چڪا هئا ۽ نه ڪي بيا. ان مدي اندر ڊيمن مان فقط منگلا ڊيم نهي راس ٿي چڪو هو. سنڌوءَ وارو تربيلا ڪوٽ جي پورت وارن ڪمن جي مڪمل ٿيڻ جي تاريخ تائين اجا شروع ئي مس ٿيو هو، جو ته پنجاب جي

ڪوٽ جي پورت لاءِ جهلم وارو منگلا ڊيم مقرر ٿيل هو ۽ نہ سنڌوءَ وارو تربيلا. ان ڪري ڏنل مدي اندر اول منگلا کي مڪمل ڪرڻو هو ۽ نہ تربيلا کي.

”سنڌوءَ جي پاڻيءَ جي ناھ ۾ (ڪوٽ جي پورت لاءِ گهربل) سڀ ڪم پورو ڪرڻ جي آخري تاريخ (31 مارچ 1970ع) مقرر ڪيل هئي. ان ڪان ٻہ سال اڳ جهلم ڪان اوپر طرف هڪ ارب سورهن ڪروڙ ڊالرن جي خرچ سان ڪوٽ جي پورت ڪرڻ وارن بندوبستن جو ڪم مڪمل ٿي چڪو هو ۽ پاڪستان اپرندين ندين ۾ هندستان جي گڙٻڙ جي خوف ڪان آزاد ٿي پنهنجن پيرن تي بيهجي چڪو هو.“ (پنجاب جي چيف انجنيئر مسٽر ڪرماني جو P.B.I 265 ۾ ص:14 تي ڪيل تبصرو: ڏسو سنڌ ڪيس ص:135)

ظاهر آهي تہ جيڪڏهن ٽن ندين جي وڪري ڪان متاثر ٿيل واهن پنجند، تريمو ۽ اسلام ۾ پيدا ٿيل ڪوٽ جي پورت منگلا بدران تربيلا مان ڪرڻي هجي ها تہ پاڪستان تيستائين وڏيڪ مدو وٺي ها جيستائين تربيلا ٺهي وڃي ها، پر ائين نہ ڪيو ويو ڇو تہ تربيلا جو پنجاب جي واهن جي هٽ سان پيدا ڪيل ڪوٽ پوري ڪرڻ سان واسطو ئي ڪونہ هو. ان دؤر جي پنجابي وزيراعظم پاڪستان سر فيروز خان نون پنهنجي زندگيءَ جي يادگيرين جي ڪتاب ۾ اها تصديق ڪئي آهي تہ منگلا ڊيم ٽن وڪاٽل ندين جي ڪوٽ ڪان متاثر واهن (پنجند، تريمو ۽ اسلام) جي پورت لاءِ آهي ۽ نہ پنجاب جون نيون زمينون آباد ڪرڻ لاءِ. ”جڏهن ماڻهو منگلا ڊيم سائيٽ تي وڃي ٿو ۽ انجنيئرن جو طاقتور ڪارنامو هلندو ڏسي ٿو، تڏهن ماڻهوءَ کي پاڻ کي ياد ڏيارڻو پوي ٿو تہ هيتري سموري رقم (پنجاب جي) نين زمينن کي آباد ڪرڻ تي نہ پر فقط (ٽن وڪرو ڪيل ندين جي) پاڻيءَ ڪان محروم ٿيل زمينن ۾ پاڻيءَ جي ڪوٽ پوري ڪرڻ لاءِ آهي.“ (سر فيروز خان نون سابق چيف منسٽر مغربي پنجاب ۽ وزيراعظم پاڪستان جو ڪتاب ”يادگيرين مان“ ص:264)

ان ڪري سنڌ جو ٽيهن سالن ڪان اهو اصولي موقف پئي رهيو آهي تہ تربيلا جو هٽ سان پيدا ڪيل ڪوٽ وارن واهن جي پورت ڪرڻ سان ڪوبہ واسطو ڪونهي. ”اسين سنڌوءَ مان تريمو، پنجند ۽ اسلام کي نہ پاڻي ڏئي سگهون ٿا ۽ نہ ڏيڻ سان متفق ٿيون ٿا.“ (وهاب شيخ جو مئي 1973ع ۾ سنڌ واٽر ڪميٽي اڳيان موقف: سنڌ ڪيس ص:126)

ٽيهن سالن کان پنجاب چشمہ ـ جهلم ۽ تونسہ ـ پنجند ڏاڙيل واهن ذريعي هر سال هر روز 33 هزار ڪيوسڪ پاڻيءَ جا تربيلا (سنڌوءَ) مان ڏاڙا هٽي ڪٽيو وڃيو تريمو، پنجند ۽ اسلام هيڊ ورڪس کي پهچائي ۽ سنڌ کي رڻ پٽ ۾ تبديل ڪري ڇڏيو اٿس.

ڏاڙيل واهہ ڪڏهن وهائڻا هئا؟

(1) بي قاعدي مڙهيل ڊيم تربيلا مان بي قاعدي ڪڍيل بہ ڏاڙيل واهہ (لنڪ ڪئنال) چشمہ ـ جهلم ۽ تونسہ ـ پنجند لاءِ طئي ٿيل هو تہ اهي تڏهين ۽ اوترو وهايا ويندا جڏهن ۽ جيترو (الف) پنجاب جي هٿ سان پيدا ڪيل ڪوٽ جي پورت لاءِ پنجاب جو پنهنجو جر جو پاڻي ۽ واڌو (ب) چناب ۽ جهلم جو وهندڙ پاڻي ۽ واڌو (ت) منگلا ڊيم ۾ گڏ ڪيل پاڻي بہ ناڪافي ٿي پوندو ۽ واڌو (ج) جڏهن ۽ جيترو سنڌوءَ جو پاڻي سنڌ جي ٻئراجن جون سموريون ضرورتون پوريون ڪرڻ کان بچي پوندو.

(2) پر پنجاب منگلا ڊيم کي ڪوٽ پوري ڪرڻ لاءِ ڪتب آڻڻ بدران ان کي نت نيون غيرآباد زمينون آباد ڪرڻ لاءِ ڪتب پيو آڻي.

(3) 3 جولاءِ 1973ع تي پاڪستان سرڪار، گورنمينٽ پنجاب، مرڪزي وزيرِ ماليات، پنجاب ۽ سنڌ ايريگيشن کاتن جي وزيرن ۽ ٻين اعلىٰ عملدارن جي گڏجاڻيءَ ۾ ايڊهاڪ فيصلو ٿيو تہ چشمہ لنڪ فقط 1973ع جي جولاءِ مهيني ۾ عارضي طرح ۽ هڪڙي مخصوص ٽيڪنيڪي ضرورت جي پورائي لاءِ کوليو ويندو. وري تڏهن کوليو ويندو جڏهن سنڌوءَ جي وهڪري ۾ گڙٻڙ ٿئي ۽ پنجاب سنڌ جي وزيراعلىٰ کي هي لنڪ کولڻ لاءِ اهڙي درخواست ڏئي ۽ هو اها منظور ڪري، پر ٽن مهينن کان پوءِ گورنر پنجاب لکي موڪليو تہ اهو لنڪ واهہ ٻارهوئي وهندو.

۽ پوءِ جنرلن زوريءَ وڃي ڏاڙيل واهہ کولي ڇڏيا

(4) 1985ع تائين لنڪ کولڻ لاءِ سنڌ سرڪار کان اڳوات اجازت ورتي رهي. 1986ع ۾ پنجاب جي فوجي گورنر غلام جيلاني ۽ چيئرمين واپڊا صفدر بٽ سرزمين تي وڃي زوريءَ لنڪ کولي ڇڏيا ۽ ان ڏينهن کان وٺي اڄ ڏينهن تائين اهي زبردستيءَ سنڌ کي سڪائي تباهہ ڪري رهيا آهن.

سمورا سنڌ دشمن فيصلا غيرقانوني، غيرآئيني، رد ۽ باطل آهن

متين حقيقتن مان جيڪا اخلاقي ۽ سياسي حساب سان توڙي ملڪي ۽ بين الاقوامي قانون ۽ دستور مطابق پوزيشن نروار ٿئي ٿي سا هيءُ آهي تہ (1) ورهاڱي جي ڪري 1947ع ۾ سنڌوءَ جي پرتي ڪنڌڙ ندين جي پاڻيءَ جي هندستان ۽ پاڪستان جي وچ ۾ ورهاست جي سوال سان سنڌ هڪ تاريخي ۽ قانوني واسطيدار ڌر هئي ۽ ان جو هڪ صديءَ کان اڳوٽي گڏيل پنجاب ۽ ان وقت جي ورهايل ٻنهي پنجابن سان ان پاڻيءَ جي ورهاست بابت تڪرار هلندڙ هو. پاڪستان طرفان هندستان سان ڳالهين ڪرڻ ۾ ٻنهي پنجابن سان گڏ سنڌ کي بہ شرڪت جو بنيادي حق هو. مغربي پنجاب ۽ مرڪزي سرڪار طرفان سنڌ کي انهن ڳالهين کان پري رکڻ وارو قدم بدنيتي وارو، غيرقانوني ۽ غيرآئيني قدم هو. نتيجي طور سنڌ جي پرپٺ ٻنهي پنجابن جيڪي اڳ هڪ صدي هن تڪرار ۾ پاڻ ۾ گڏ سنڌ خلاف ڌر بڻيل هئا، تن جوڙين پيچين پاڻ ۾ جيڪي ڳالهيون ڪيون سي بي قاعدي ۽ غيرآئيني هيون ۽ سندن ڳجها توڙي پڌرا فيصلا سنڌ لاءِ ڪابہ قانوني حيثيت نٿا رکي سگهن. (2) 1947 - 1948ع ۾ ان وقت جي مغربي پنجاب ۽ مرڪز جي سرڪارن جيڪي هندستان سان سازباز ڪري بي ڪميٽي ۽ ٽياڪڙ ٽربيونل مان واهن جي پاڻي نہ روڪڻ بابت منع نامي جي درخواست ڳجهہ ڳوهہ ۾ واپس ورتي، هندستان هٿان هٿراڌو پاڻي بند ڪرائي جيڪو هٿراڌو بين الاقوامي پاڻيءَ جو تڪرار ڪڙو ڪيو، سي قدم سياسي بداخلاقي وارا غيرقانوني ۽ غيرآئيني هئا ۽ انهن جي نتيجي ۾ جيڪي سنڌ جي پرپٺ سنڌ جي حقن کي نقصان رسائيندڙ فيصلا ڪيا ويا، تن جي اڄ ڏينهن تائين ڪابہ قانوني حيثيت نٿي سگهي. (3) عالمي بينڪ سان ڳالهين ۾ سنڌ کي شريڪ نہ ڪرڻ جو قدم ۽ ان جي وسيلي جيڪي بہ سنڌ جي پرپٺ هينيان ۽ ٻيا اهڙا فيصلا ڪيا ويا، سي غيراخلاقي، غيرآئيني ۽ بين الاقوامي قانون، وهنوار ۽ دستور جي خلاف هئا ۽ سنڌ انهن کي مڃڻ لاءِ هرگز ٻڌل ڪانهي.

(1) پاڪستان جو اپرندين ندين کي هندستان سان وڪٽي ڇڏڻ. (2) عالمي بينڪ سان ڳالهين جي سلسلي ۾ پاڪستان طرفان پنهنجي نقصانن ۽ گهرجن بابت پيش ڪيل ڪيس ۾ سنڌ کي اپرندين ندين جي وڪري مان پهچندڙ نقصان ۽ ان جي تلافي جي ضرورت ۽ مطالبي کي شريڪ نہ ڪرڻ. (3) سنڌ ۾ سم ۽ ڪلر ۽ ٻين لاڳاپيل مسئلن ۽ انهن جي تدارڪ جي ضرورت جو ڪوبہ ذڪر نہ ڪرڻ ۽

رڳو پنجاب جو اهڙو ذڪر ڪرڻ. (4) پنجاب ۾ برسات ۾ جر جو پاڻي پنجاب وٽ موجود پاڻي جي وسيلن ۾ شامل نہ ڪرڻ. (5) عالمي بينڪ جي تجويز تي جهلم تي روهتاس ڊيم ناهڻ بدران زبردستي سنڌوءَ تي تربيلا ڊيم مڙهڻ. (6) پاڪستاني ندين جي پاڻيءَ جا گهٽ وڌ ۾ ڪوڙا انگ اکر پيش ڪرڻ. (7) سنڌوءَ تي بي قاعدي مڙهيل تربيلا ڊيم مان چشمہ ـ جهلم ۽ تونسہ ـ پنجند بہ ڏاڙيل واهہ ڪڍڻ. (8) پنجاب طرفان پنهنجي هٿ سان پيدا ڪيل ڪوٽ جي پورٽ جي چٽي سنڌ ۾ سنڌو نديءَ تي وجهي ان ڪوٽ جي پورٽ لاءِ خاص طرح نهرايل منگلا ڊيم ڪي ناجائز طرح استعمال ڪري پنهنجون لکين ايڪڙ غيرآباد زمينون آباد ڪرڻ. (9) چشمہ ـ جهلم ۽ تونسہ ـ پنجند ڏاڙيل واهن کي ٻارهوئي فل وهائي سنڌ کي رڻ پٽ بنائڻ. (10) ڪالاباغ ڊيم ناهڻ، چشمہ ـ جهلم ڏاڙيل واهن کي ويڪرو ڪري ننڍو درياهہ بنائڻ ۽ ٿل پروجيڪٽ جا نوان ڪئنال سنڌوءَ مان ڪڍڻ. (11) منگلا ڊيم مان سنڌ کي سندس پتيءَ جو پاڻي نہ ڏيڻ جا ملڪي توڙي بين الاقوامي قانونن ۽ دستورن خلاف منصوبا ناهڻ بلڪ فتنا ڪڙا ڪرڻ ۽ انهن کي سياسي بداخلاقيءَ سان ۽ پاڪستان جي جمهوري ۽ وفاقي آدرشن جي خلاف ڏاڍائيءَ سان مڙهڻ جي منصوبي تي عمل شروع ڪرڻ وغيره. انهن سمورن قدمن جي ڪابہ قانوني ۽ آئيني حيثيت ناهي ۽ اهي ملڪي توڙي بين الاقوامي قانون ۽ دستور جي نظر ۾ رد ۽ باطل آهن.

گهرجي پرامن، گڏيل، قومي عوامي جدوجهد

سنڌ جي غدار وڏيراشاهيءَ جي پيٽ پرستي ۽ نااهليءَ جي حالت کي ڏسندي، اهو سنڌي عوام کي حق آهي ۽ ان جو ئي فرض آهي تہ گذريل اڌ صديءَ ۾ انهن غيرقانوني ڪاپاري ڌڪن لڳڻ ڪري سنڌ ۽ سنڌي عوام کي جيڪو اٿاهہ تاريخي نقصان رسيو آهي، ان جي سلسلي جي خاتمي ۽ رسيل نقصان جي اثرائتي عيوضي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪڙي متحده، ثابت قدم، ڊگهي ۽ اڻٽانگي پرامن عوامي جمهوري جدوجهد هلائين ۽ سنڌ ۽ سنڌي عوام کي نيست ۽ نابود ڪرڻ جي ڊگهي، گهڻ طرفي ۽ گهري تاريخي سازش کي ناڪام بنائين. انهيءَ سلسلي ۾ اسان جي فوري مکيہ گهر اها هئڻ گهرجي تہ هن زندگي ۽ موت جي مسئلي جي ترت ۽ انصاف پرئي حل جي لاءِ سيني ڌرين جي لاءِ قابل قبول ٽربيونل مقرر ڪيو

وجي، جنهن جو سربراهه ڏرين لاءِ قابل قبول بين الاقوامي شهرت جو مالڪ جج هجي ۽ ٻيا ميمبر پنجاب، سنڌ، سرحد ۽ بلوچستان مان هڪجيتري تعداد ۾ هجن.

پاڻيءَ جي باري ۾ سنڌي عوام جي مطالبن ۾ هيٺيون ڳالهيون شامل آهن:

(1) 1948ع ۾ جهڙيءَ ريت پنجاب سرڪار ننگي ڪري ۽ مرڪزي سرڪار پنهنجن اختيارن جو ناجائز استعمال ڪري سنڌ جي پرپٺ هندستاني پنجاب ۽ ڀارت سرڪار سان سنڌ خلاف سازباز ڪري، ٻي ڪميٽيءَ ڪان اوڇتو منع نامي جي درخواست واپس وٺي هندستان هٿان پاڪستاني واهن جو پاڻي هٿ سان بند ڪرائي 1945ع واري ٻنهي ڌرين لاءِ قابل قبول سنڌ پنجاب پاڻيءَ جي ناهه موجب ورهاست جي جاءِ تي نئين هڪ طرفي، سنڌ دشمن ورهاست ڪري، هڪڙيون ٽي نديون هندستان کي تحفي ۾ ڏنيون ۽ سنڌوءَ سميت ٻين ٽن ندين تي پنجاب قبضو ڪري ورتو. تنهن جي ڌرين لاءِ قابل قبول ڪنهن عالمي شهرت رکندڙ ايماندار ۽ غيرجانبدار بين الاقوامي اعلىٰ جج ۽ پاڪستان جي سمورن صوبن جي هڪجيترن ججن تي مشتمل اسپيشل ٽربيونل هٿان جاچ ڪرائي ڏوهاري وزيرن، عملدارن ۽ ٻين واسطيدارن کي سزائون ڏنيون وڃن ۽ پنجاب سرڪار ۽ مرڪزي سرڪار ڪان ان مجرماڻي ڪاروائيءَ جو سنڌ کي عيوضو ڏياريو وڃي.

(2) پنجاب صوبو مرڪزي سرڪار جي ناجائز واهر سان جيڪي سموري پاڪستان جي ڪنڌي تي ٻين واسطيدار صوبن جي زمينن جي سڌاري لاءِ اربين ڊالر قرض وٺي اڪيلو پاڻ کائي ويو، انهن رقمن مان سنڌ کي پنهنجي زمين جي بچاءَ ۽ سڌاري لاءِ پنهنجي پتيءَ جي رقم پنجاب صوبي ۽ مرڪزي سرڪار ڪان عيوضو وٺي ڏياري وڃي، ۽ ان رقم مان سنڌ جي زمين ۾ گهربل سڌارا ڪيا وڃن.

(3) سنڌ جي اجازت بنا، هٿ سان وڪيل ٽن ندين مان پنجند وٽان جيترو پاڻي سنڌ کي دستوري طرح ملندو هو اوترو پاڻي سنڌ کي منگلا ڊيم مان ڏياريو وڃي، جيڪو ناهيو ئي انهن ٽن ندين جي کوٽ پوري ڪرڻ لاءِ هو ۽ نه پنجاب جون نيون غيرآباد زمينون آباد ڪرڻ لاءِ، جيئن هاڻي ڪيو پيو وڃي.

(4) منگلا ڊيم جو اهو غيرقانوني استعمال بند ڪري پنجند، تريمو ۽ اسلام کي پاڻي ان ڊيم مان ڏنو وڃي ۽ نه تربيلا مان، جيئن هاڻ ٻي قاعدي ڪيو پيو وڃي.

(5) چشمہ - جهلم ۽ تونسہ - پنجند ڏاڙيل واهن کي قطعي بند ڪري تربيلا مان سنڌ کي پاڻي ڏيئي سنڌ جي هلندڙ تباهيءَ ۽ بربادي‌ءَ جو سلسلو بند ڪيو وڃي.

(6) ڪوٽڙيءَ کان ڪيٽرو پاڻي هيٺ گهربل آهي، تنهن جي تخميني لڳائڻ لاءِ جيڪا رقم عالمي بئنڪ ڏني هئي ۽ اها واپڊا اڄ سوڏو ان ڪم تي خرچ نہ ڪئي ۽ لاڙ جي زمينن کي برباد ڪري ڇڏيو، تنهن کان اها رقم وياج ۽ ڏنڊ سميت پرائي سنڌ کي ڏيئي، گهربل پاڻي هيٺ وهايو وڃي.

(7) مرڪزي سرڪار ۽ واپڊا گذريل سالن ۾ سنڌ کي سندس پتيءَ جي پاڻيءَ کان محروم ڪري، سنڌ جي فصلن کي اربين روپين جو ڌڪ هڻي سنڌ ۾ هٽ سان ڏڪار ۽ تباهيءَ جي صورتحال پيدا ڪئي آهي، تنهن لاءِ پنجاب ۽ مرڪزي سرڪارون سنڌ کي پهرين قسط طور ڏهہ ارب روپين جو معاوضو ڏين ۽ باقي رقم معاملي جي آخري نبيري بعد ڏني وڃي.

●●●

سنڌي عوامي برقي - ڪتاب
Sindhi Awami e-Books